

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія:
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Випуск 28
Частина 1

**Херсон
2018**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Шашкова Ніна Ігорівна, доктор економічних наук, доцент (завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Херсонського державного університету).

Заступник головного редактора:

Стратонов Василь Миколайович, доктор юридичних наук, професор (професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету).

Відповідальний секретар:

Макаренко Сергій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Херсонського державного університету.

Члени редакційної колегії:

Савіна Галина Григорівна, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Херсонського національного технічного університету).

Соловійов Ігор Олександрович, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри менеджменту організації Херсонського державного аграрного університету).

Шебаніна Олена В'ячеславівна, доктор економічних наук, професор (декан факультету менеджменту Миколаївського державного аграрного університету).

Назарова Галина Валентинівна, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця).

Мохненко Андрій Сергійович, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри економіки підприємства Херсонського державного університету).

Кузнцов Едуард Анатолійович, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри економіки та управління Одеського національного університету імені І.І. Мечникова).

Скидан Олег Васильович, доктор економічних наук, професор (ректор Житомирського національного агроекологічного університету).

Ушкаренко Юлія Вікторівна, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри економічної теорії Херсонського державного університету).

Драган Олена Іванівна, доктор економічних наук, професор (завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці Національного університету харчових технологій).

Грегорі Гарднер, Ph.D, професор економіки Державного університету штату Нью Йорк (м. Потсдам, США).

Едвін Португал, Ph.D, професор економіки Державного університету штату Нью Йорк (м. Потсдам, США).

Римантас Сташис, Ph.D, професор економіки, завідувач кафедри менеджменту Клайпедського університету (м. Клайпеда, Литва).

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»

включено до переліку наукових фахових видань України з економіки
на підставі Наказу МОН України від 14 лютого 2014 року № 153

Затверджено відповідно до рішення вченої ради

Херсонського державного університету

(протокол від 26.02.2018 № 9)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази даних

Index Copernicus

Свідоцтво про державну реєстрацію

друкованого засобу масової інформації серія КВ № 19747-9547Р,
видане Державною реєстраційною службою України 15.03.2013 р.

Електронна сторінка видання – www.ej.kherson.ua

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Грінченко А.Ю.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ..... 9

Задорожна О.Г.

«М'ЯКА» СИЛА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ЧИННИК
ТЕХНОКРАТИЧНИХ АНТИКРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ..... 12

Фицик Л.А.

ВНЕСОК М.Х. БУНГЕ В РОЗРОБЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД
МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У 80-90-Х РОКАХ ХІХ СТ..... 16

СЕКЦІЯ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Колобердянко І.І., Голянчук А.Р.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ТА ЦІНОВИХ СТРАТЕГІЙ
У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ..... 21

Жиленко К.М.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ТНК
В ПРОЦЕС СИСТЕМОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ..... 24

Остапенко Т.Г.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НАНОТЕХНОЛОГІЙ..... 27

Стахорська С.І.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ
ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД..... 31

Якубовський С.О.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ЄС ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ПОЗИЦІЙ КРАЇН..... 36

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Васюник Т.І.

БАНКІВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КРЕДИТ В СИСТЕМІ
ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ..... 40

Зайцев О.В., Михайленко Д.Г.

ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ
ОРЕНДНИХ ТА ПРИВАТИЗАЦІЙНИХ ВІДНОСИН
В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ МАЙНОМ..... 44

Калачевська Л.І.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ..... 48

Колупаєва І. В.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАКОПИЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ
ТА КАПІТАЛІЗАЦІЇ СИНТЕЗОВАНОГО КАПІТАЛУ..... 52

Кондукоцова Н.В.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ..... 57

Мельничук А.Б.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В АГРАРНИЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ..... 60

Пішенін І.К.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ТРАНСПОРТНОЇ СФЕРИ..... 64

Проскуріна М.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ..... 67

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Бергер А.Д. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	71
Бондаренко С.М., Бігун М.С., Терещенко А.С. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА.....	75
Витвицька У.Я., Андрійчук І.В., Петрунів Д.В. ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПРИКЛАДІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕНЕРГОПОСТАЧАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	79
Гончар М.Ф. МОДЕЛЬ ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНОГО ВИБОРУ ІНСТРУМЕНТІВ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ.....	83
Гут Л.В. ПОШУК НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗВ'ЯЗКУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ФІЛІЇ ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ»).....	88
Димченко О.В., Тараруєв Ю.О. ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ПРОЦЕСІ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	94
Єрмак С.О. СИСТЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	99
Касич А.О. ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	103
Книш А.Ю., Дунська А.Р. ПЛАНУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПИВОВАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОРТФЕЛЬНОГО АНАЛІЗУ.....	107
Колісниченко П.Т. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	112
Круглова О.А., Козуб В.О., Козуб С.О. ЯКІСТЬ ПРИБУТКУ ЯК ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	115
Лазоренко Л.В. ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗВ'ЯЗКУ.....	119
Лезіна А.В. ДІАГНОСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ЦІННІСТЮ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННЯ.....	122
Маказан Є.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СВІТОВИХ КОРПОРАТИВНИХ КУЛЬТУР.....	129
Мардус Н.Ю., Мардус О.О. ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИБУТОК» І ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ НИМ.....	132
Mastiuk D.O. MECHANISM OF CAPITAL STRUCTURE MANAGEMENT STRATEGIES REALIZATION AT UKRAINIAN POWER-PRODUCING PUBLIC JOINT-STOCK COMPANIES.....	135
Меліхова Т.О. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	143
Могилова А.Ю., Кухарчук О.І. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: ДЕТЕРМІНАНТИ МАКРО- ТА МІКРОРІВНІВ.....	148
Нусінов В.Я., Голівер В.П. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ТІНЬОВОГО БОРДУ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ З НАГЛЯДОВОЮ РАДОЮ.....	153
Петрик І.В. ПОТРЕБА У ІНВЕСТУВАННЯ В АУТСОРСИНГ ОСНОВНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ	158

Псюк Р.М. ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОБОТИ КЕРІВНИКА У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	162
Старинець О.Г. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗВ'ЯЗКУ.....	166
Фарат О.В. ПОБУДОВА СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ	169

CONTENTS

SECTION 1

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT

Hrinenko A.Yu.

SOCIO-ECONOMIC AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ECONOMIC SECURITY..... 7

Zadorozhna O.G.

“SOFT” POWER AS PRIORITY FACTOR OF TECHNOCRATIC ANTI-CRISIS TRANSFORMATIONS..... 10

Fytsyk L.A.

M. BUNGE’S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE BASIC PRINCIPLES OF THE MIGRATION POLICY OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE 80-90S OF THE XIX CENTURY..... 14

SECTION 2

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Koloberdianko I.I., Holianchuk A.R.

KEY FEATURES OF COMPETITIVE AND PRICING STRATEGIES DEVELOPING IN INTERNATIONAL BUSINESS IN TERMS OF ECONOMY GLOBALIZATION..... 19

Zhylenko K.M.

PRE-CONDITIONS AND PROSPECTS OF TNC’S INTEGRATION INTO PROCESS OF ECONOMY SYSTEM TRANSFORMATION..... 22

Ostapenko T.G.

CHARACTERISTICS OF THE GLOBAL ECONOMY OF NANO-TECHNOLOGIES..... 25

Stakhorska S.I.

THEORETICAL APPROACH TO DETERMINATION OF THE CONTINGENCY OF FINANCIAL REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES..... 29

Yakubovskiy S.O.

DIVERSIFICATION OF THE MARKET OF NATURAL GAS OF THE EU AND UKRAINE IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF FOREIGN ECONOMIC POSITIONS OF COUNTRIES..... 36

SECTION 3

ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

Vasyunyk T.I.

BANK INVESTMENT CREDIT IN THE SYSTEM OF COMPANY’S REPRODUCTION OF FIXED CAPITAL..... 40

Zaitsev O.V., Mykhaylenko D.G.

FORMATION AND PROSPECTS OF INTERACTION OF LEASE AND PRIVATIZATION RELATIONS IN THE PROCESS OF MANAGEMENT OF STATE PROPERTY..... 44

Kalachevs’ka L.I.

MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL TERRITORIES IN DECENTRALIZATION CONDITIONS..... 48

Kolupaieva I. V.

STATE REGULATION OF ACCUMULATION, USE AND CAPITALIZATION OF SYNTHESIZED CAPITAL..... 53

Konudukotsova N.V.

INVESTMENT POLICY AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF THE REAL ECONOMY SECTOR..... 57

Melnychuk A.B.

FACTORS OF INFLUENCE ON INTEGRATED PROCESSES IN AGRARIAN AREA OF UKRAINE..... 60

Pishenin I.K.

METHODOLOGICAL BASIS OF INTERNATIONALIZATION IN TRAINING SYSTEM SPECIALISTS OF THE TRANSPORT SPHERE 64

Proskurina M.O.

THEORETICAL BASES OF STATE REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY IN THE SPHERE OF CULTURE..... 67

**SECTION 4
ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT****Berger A.D.**

STRATEGIC PLANNING OF THE ACTIVITY OF THE MEAT PROCESSING ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION.....71

Bondarenko S.M., Bihun M.S., Tereshchenko A.S.

INTELLECTUAL CAPITAL AS FACTOR OF PROVIDING COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE ENTERPRISE.....75

Vitvitska U.Ya., Andriichuk I.V., Petruniv D.V.

INTEGRATED EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT BY REDUCING ASSETS AT THE EXAMPLE OF DOMESTIC ENERGY SUPPLY ENTERPRISES.....79

Honchar M.F.

MODEL OF POLYCRITERIAL SELECTION OF STRESS MANAGEMENT INSTRUMENTS..... 83

Gut L.V.

SEARCH OF DIRECTIONS TO REDUCE COSTS AT TELECOMMUNICATION ENTERPRISES (BY THE EXAMPLE OF CHERNIVTSI BRANCH OF LTD "UKRTELECOM").....88

Dymchenko O.V., Tararuyev Yu.O.

THE APPLICATION OF INTELLECTUAL CAPITAL FOR EVALUATION THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES..... 94

Yermak S.O.

SYSTEMATICS OF INNOVATIVE MECHANISMS OF ECONOMIC MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE.....99

Kasych A.O.

AN INVESTIGATION OF MODERNIZATION PROCESSES AT MACHINE-BUILDING ENTERPRISES IN UKRAINE.....103

Knysh A.Yu., Duns'ka A.R.

PLANNING OF EXPORT ACTIVITY OF THE BREWERY ENTERPRISE ON THE BASIS OF PORTFOLIO ANALYSIS.....107

Kolisnichenko P.T.

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO ASSESSMENT THE ECONOMIC SECURITY LEVEL OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES.....112

Kruhlova O.A., Kozub V.O., Kozub S.O.

PROFIT QUALITY AS AN INDICATOR OF THE ENTERPRISE'S MANAGEMENT EFFICIENCY.....115

Lazorenko L.V.

ESTIMATION OF LEVEL OF SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF CONNECTION.....119

Liezina A.V.

DIAGNOSTICS OF APPLICATION OF INSTRUMENTS TO MANAGEMENT VALUES OF PROJECTS IN THE SPHERE OF ELECTRICAL SUPPLY.....122

Makazan Y.V.

SOME ASPECTS OF WORLD CORPORATE CULTURE.....129

Mardus N.Yu., Mardus O.O.

FORMATION OF THE CONCEPT "PROFIT" AND DETERMINATION OF THE MAIN ASPECTS OF ITS MANAGEMENT.....132

Mastiuk D.O.

MECHANISM OF CAPITAL STRUCTURE MANAGEMENT STRATEGIES REALIZATION AT UKRAINIAN POWER-PRODUCING PUBLIC JOINT-STOCK COMPANIE.....135

Melikhova T.O.

THE ORETICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF NATURE AND CONCEPT OF MECHANISM FOR ECONOMIC SAFETY PROVISION AT THE ENTERPRISE.....143

Mohylova A.Yu., Kukharchuk O.I.

DEVELOPMENT TRENDS OF TRADE IN UKRAINE: MACRO AND MICRO LEVELS DETERMINANTS.....148

Nusinov V.Ya., Holiver V.P. THE PRACTICAL ASPECTS OF SHADOW BOARD'S PARTICIPANTS ACTIVITY IN JOINT-STOCK COMPANY AND THEIR CO-OPERATING WITH A BORD OF DIRECTORS.....	153
Petryk I.V. REQUIREMENTS FOR INVESTMENT IN OUTSOURCING OF MAIN BUSINESS PROCESSES.....	158
Psiuk R.M. DIAGNOSTICS OF THE PERFORMANCE OF THE MANAGER'S WORK IN THE SPHERE OF FOREIGN-ECONOMIC ACTIVITY.....	162
Starynec O.G. FEATURES OF FORMING AND DISTRIBUTION OF PROFIT OF ENTERPRISES OF CONNECTION.....	166
Farat O.V. BUILDING SYSTEMS OF ORGANIZATIONAL MEASURES TO PROVIDE INNOVATION CLUSTERS DEVELOPMENT.....	169

емства інтелектуальних активів, наявність і використання яких свідчать про успішне застосування підприємством інтелектуального капіталу.

Для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства з урахуванням показників, наведених у роботі, рекомендується використовувати таксономічний аналіз або метод багатокутника (радар) конкурентоспроможності. Практичне застосування результатів роботи на прикладі конкретних підприємств ускладнюється необхідністю врахування їх репутації у засобах масової інформації, але може бути темою окремого дослідження за умови наявності необхідної первинної інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гэлбрейт Д. Экономические теории и цели общества / пер. с англ.; под ред. Н.Н. Иноземцевой. Москва: Прогресс, 1979. 406 с.
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал. Ключ к успеху в новом тысячелетии / пер. с англ. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 287 с.
3. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / пер. с англ.; под ред. В.В. Ноздриной. Москва: Поколение, 2007. 368 с.
4. Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости капитала / пер. с англ.; под ред. В.Л. Иноземцева. Москва: Прогресс, 2000. 318 с.
5. Sveibi K.E. Monitor nematerialnyh aktiviv [The intangible asset monitor]. URL: https://www.researchgate.net/profile/Karl_Erik_Sveiby/publication/235281277_The_Intangible_Assets_Monitor/links/55533d7108ae6943a86dc179/The-Intangible-Assets-Monitor.pdf.
6. Мельник Л.Г., Ильяшенко С.В., Касьяненко В.М. Экономика информации и информационные системы предприятия: учебн. пособ. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. 400 с.
7. Кендюхов О.В. Интеллектуальный капитал предприятия: методология формирования механизма управления: монография. Донецк: ДонУЕП, 2006. 307 с.
8. Бутник-Сиверський О.Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект) . URL: http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles/butnik-siverskiy_intelektual_capital_theoretical_aspect.doc.
9. Понедільчук Т.В. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3288>.
10. Кафлевська С.Г., Ганжа Т.І. Оцінка конкурентоспроможності підприємств за допомогою методики теорії ефективної конкуренції. Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. № 4. С. 80–85.
11. Харитоновна О.С. Кількісні показники оцінки конкурентоспроможності підприємств машинобудівного комплексу регіону. Ефективна економіка. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_10.
12. Яцковий Д.В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 4. С. 183–188.
13. Пантелеєв В.Д. Оцінка конкурентоспроможності підприємства (методологія простого рішення). Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2008. Вип. 2 (45). С. 10–16.
14. Беляєва С.В., Зубко Т.Л. Методика визначення конкурентоспроможності підприємства (практичний аспект). Інноваційна економіка. 2013. № 7. С. 72–78.
15. Левицька А.О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації. Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 4. С. 155–163.

УДК 005.658

Ермак С.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
(м. Кривий Ріг)*

СИСТЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті проведено аналіз наявних у науковій літературі трактувань терміна «інноваційний механізм». Запропоновано авторське визначення інноваційного механізму управління підприємством. Розглянуто можливі рівні функціонування інноваційного механізму, а саме макрорівень, регіональний рівень та внутрішньофірмовий рівень. Досліджено взаємозв'язок елементів функціонального забезпечення інноваційних механізмів та стадій розвитку підприємства. Структуровані інноваційні механізми управління за п'ятьма основними елементами, виділено їх основні складові. Систематизовано види інноваційних механізмів економічного управління підприємством на основі їх основних складових.

Ключові слова: інноваційний механізм, економічне управління, функціональне забезпечення.

Ермак С.О. СИСТЕМАТИКА ИННОВАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье проведен анализ существующих в научной литературе трактовок термина «инновационный механизм». Предложено авторское определение инновационного механизма управления предприятием. Рассмотрены возможные уровни функционирования инновационного механизма, а именно макроуровень, региональный уровень и внутрифирменный уровень. Исследована взаимосвязь элементов функционального обеспечения инновационных механизмов и стадий развития предприятия. Структурированы инновационные механизмы управления по пяти элементам, выделены их основные составляющие. Проведена систематизация видов инновационных механизмов экономического управления предприятием на основе их основных составляющих.

Ключевые слова: инновационный механизм, экономическое управление, функциональное обеспечение.

Yermak S.O. SYSTEMATICS OF INNOVATIVE MECHANISMS OF ECONOMIC MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

The article analyzes the definitions of "innovative mechanism" existing in the scientific literature. In the article suggested author's definition of innovation mechanism of enterprise management. Possible levels of functioning of the innovation mechanism, namely, macro-regional, on the intra-firm, are considered. The interconnection of elements of functional support of innovative mechanisms and stages of enterprise development is explored. The innovative management mechanisms are structured around five main elements, their main components are highlighted. The types of innovative mechanisms of economic management of an enterprise are systematized on the basis of their main components.

Key words: innovative mechanism, economic management, functional support.

Постановка проблеми. Провідна роль, яка належить інноваціям в діяльності кожного підприємства в умовах постіндустріальної трансформації економіки, докорінно змінює його діяльність. Інновації виступають основою конкурентоспроможності підприємств, приводять до підвищення ефективності, поліпшення якості продукції та послуг. Актуальність розробки інноваційних механізмів економічного управління підприємств виходить з посилення інтенсивності інноваційних процесів, скорочення життєвого циклу інновацій, зміни функцій і складу учасників інноваційної діяльності.

Нині дослідження інноваційних механізмів залишається одним з найменш конкретизованих напрямів в інноваційному управлінні. Система управління підприємством, яка побудована на основі інноваційного підходу, має на меті поетапне забезпечення високих темпів інноваційного розвитку, зростання ефективності підприємства та його підрозділів, враховує динаміку інноваційних процесів, на основі чого формуються відповідні зміни в структурі управління. В такому механізмі управління головна увага приділяється інноваційним завданням, органам, функціям управління та моделюванню життєдіяльності відповідно до динаміки зміни фаз циклічного розвитку підприємства як системи. У зв'язку з цим інноваційний механізм управління підприємством повинен враховувати всі аспекти розвитку підприємства в часі та просторі на основі закономірностей розвитку систем. Запровадження концепції інноваційних механізмів розвитку підприємства потребує конкретизації підходів до оцінки їх сутності та різновидів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світовою практикою запропоновано багато економічних інструментів інноваційної політики, за допомогою яких можна управляти інноваційною діяльністю економічних систем різних рівнів. У статті особливий інтерес представляє дослідження інноваційних механізмів на мікрорівні. Вивченню означених питань присвячено роботи багатьох науковців, таких як, зокрема, А.Р. Дунська, В.А. Колоколов, Ю.Д. Кунєв, С.В. Мочерний, В.Н. Некрасов, А.А. Садеков, С.Д. Щеглюк [1–7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок у сфері регулювання інноваційної діяльності підприємства та різнобічних аспектів інноваційного розвитку, питання інноваційних механізмів економічного управління підприємством потребує подальшого дослідження шляхом їх систематизації.

Мета статті полягає у систематизації інноваційних механізмів економічного управління підприємством на основі їх основних складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні проблеми управління в Україні пов'язані з маркетингом, організацією постачання, науковою організацією виробництва та праці, умовами комерціалізації наукових розробок, інтелектуальним потенціалом підприємства тощо. Для реалізації основних функцій управління (планування, облік, моніторинг, аналіз) необхідний пошук більш ефективних способів, оскільки методи, інструменти, сформовані класичні концепції управління не дають відповіді на всі питання управління виробничими підприємствами відповідно до сучасних вимог. Сучасне управління підприємством потребує механізмів, які допоможуть модернізувати організаційну та інформаційну структуру підприємства, тобто інноваційних механізмів, здатних оцінити методи управління, що використовую-

ються, їх відповідність мінливим економічним умовам функціонування підприємства. Оскільки однозначного трактування інноваційного механізму управління підприємством в сучасній літературі досі не існує, доцільним буде з'ясувати сутність цього поняття.

На думку В.А. Колоколова, «інноваційний механізм – це організаційно-економічна форма здійснення інноваційної діяльності і сприяння її проведенню, пошуку інноваційних рішень, а також важіль стимулювання і регулювання цієї діяльності» [3]. А.Р. Дунська вважає, що «інноваційний механізм розвитку підприємств доцільно розглядати як систему взаємозв'язаних елементів, комбінація та одночасне функціонування яких сприятиме інноваційному розвитку підприємства» [1]. Трактування інноваційного механізму Г.Д. Ковальовим виглядає таким чином: «це організаційно-економічна форма здійснення інноваційної діяльності та сприяння її проведенню, пошуку інноваційних рішень, а також важіль стимулювання і регулювання цієї діяльності» [8].

Так, інноваційний механізм управління підприємством в сучасних умовах – це цілісна система основних елементів, які регулюють процес поетапного управління інноваційною діяльністю підприємства для досягнення заданої мети.

Інноваційний механізм може функціонувати на макрорівні, регіональному рівні та внутрішньофірмовому рівні. На кожному з них визначаються і вирішуються свої завдання. Макрорівень дає змогу сформувати державну інноваційну політику, програми підтримки інноваційної ініціативи, а також методи, що стимулюють їх розвиток. Регіональний рівень вирішує подібні завдання, але їх використання стосується особливостей окремо взятого регіону. Внутрішньофірмовий рівень, спираючись на умови, створені на макрорівні та регіональному рівні, спрямовує підприємницьку ініціативу в інноваційне русло. У структуру інноваційного механізму управління підприємством повинні входити взаємопов'язані елементи державного регулювання діяльності, ринкові механізми цієї діяльності, внутрішні механізми регулювання окремих аспектів управлінської інноваційної діяльності, система конкретних методів і способів їх здійснення.

Існує безліч таких механізмів, які виконують певні функції. Причому ця безліч не є закритою, а поява нових механізмів є закономірною подією. Інноваційні механізми повинні формувати функціональне забезпечення підприємств в безпосередній прив'язці до стадій його життєвого циклу. Під функціональним забезпеченням розуміють інноваційне, інвестиційне та фінансове забезпечення. Інноваційне забезпечення має сприяти зародженню та ефективному пошуку нововведень. Повинен бути відповідний механізм, що дає змогу прискорити процес генерування нововведень. Далі слід створити умови вкладення коштів з метою комерціалізації нововведень, їх впровадження у виробництво. Природно, що вирішення задач створення інноваційних рішень та інвестування неможливо здійснити без відповідних джерел фінансування. З іншого боку, не потребує особливих пояснень той факт, що механізми функціонального забезпечення будуть різними залежно від того, на якій стадії розвитку перебуває та чи інша підприємницька структура. Необхідно зв'язати елементи функціонального забезпечення зі стадіями розвитку підприємства [3]. Основні напрями подібного взаємозв'язку можна представити у вигляді матриці (табл. 1).

Ця матриця комплексно і системно описує ті елементи механізму, які дають змогу запустити (акти-

Таблиця 1

Характеристика взаємозв'язку елементів функціонального забезпечення та стадій розвитку підприємства [1]

Характеристики функціонального забезпечення	Стадії розвитку підприємства			Занепад
	Становлення	Розвиток	Зрілість	
Інноваційна	Пошук науково-технічних інноваційних рішень, захист інтелектуальної власності	Розробка та розвиток науково-технічних рішень	Розробка псевдоінновацій, тобто продуктів, інновацій процесів, передачі технологій	Пошук науково-технічних рішень щодо заміни застарілих процесів, придбання ліцензій та патентів
Інвестиційна	Визначення напрямів початкового вкладення коштів, інвестиційні шляхи за створення нових робочих місць та освоєння пріоритетних напрямів діяльності	Визначення напрямів виробничого інвестування, формування сприятливого інвестиційного клімату	Довгострокові інвестиції в участь у капіталі інших підприємств	Визначення напрямів, вкладення у переорієнтування підприємницької діяльності
Фінансова	Стартове фінансування, отримання дотацій через інкубаторні програми	Фінансування на стадії освоєння та розширення охоплення ринку, формування складу власників, вихід на фінансові ринки зростання	Фінансування розвитку виробничих потужностей, доступ до кредитних ресурсів	Фінансування згортання застарілого виробництва, дотацій та субсидій

Таблиця 2

Види інноваційних механізмів економічного управління підприємством та їх складові

Складові економічного управління підприємством	Стратегічний механізм економічного управління підприємством	Вартісно-орієнтований механізм економічного управління підприємством	Механізм управління інтелектуальним потенціалом підприємства	Маркетинговий механізм економічного управління підприємством
Цільова	Забезпечення оптимального рівня соціально-економічної ефективності функціонування, життєздатності та конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі шляхом формування та впровадження ефективних стратегічних змін на основі використання сучасних методів, способів та інструментів стратегічного управління.	Розробка механізмів управління формуваним вартістю підприємства, а також їх впровадження у практику діяльності підприємств в умовах розвитку інноваційної економіки.	Досягнення оптимальних значень складових елементів інтелектуального потенціалу за мінімального використання ресурсів, необхідних для досягнення довгострокового конкурентного положення на ринку незалежно від змін зовнішнього середовища.	Вибір найбільш релевантної маркетингової товарної стратегії серед наявних альтернатив.
Функціональна	<ul style="list-style-type: none"> Інформаційна; організаційна; ресурсозабезпечуюча; розподільча; функція оптимізації; антикризова функція; адаптивна; контрольна. 	<ul style="list-style-type: none"> Планування; організації та координації діяльності усіх підрозділів; обліку, оцінювання, контролювання діяльності; моніторингу та своєчасного виявлення відхилень, регулювання діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> Цілестановлення; планування; організації; мотивації; контролю. 	<ul style="list-style-type: none"> Аналіз ринку та ринкових можливостей підприємства з урахуванням його ресурсів; планування; організації; мотивації; контролю та аналізу виконання маркетингових планів (заходів).
Методична	Визначення характеру розвитку підприємства; обґрунтування системи показників соціально-економічної ефективності функціонування; визначення рівня соціально-економічної ефективності функціонування; визначення рівня стратегічного розвитку; визначення напрямку (вектору) стратегічного розвитку.	Майновий (витратний); дохідний; ринковий.	<ul style="list-style-type: none"> Економічні; організаційні; управління персоналом; управління ризиком. 	<ul style="list-style-type: none"> Метод аналізу частки ринку; методи шкалювання та кластеризації; економіко-математичні методи; метод експертних оцінок; метод консенсусу; метод тестування ринку.

Продовження таблиці 2

Інструментальна	Формування стратегії розвитку; моделювання рівня стратегічного розвитку на основі теорії ігор; формування системи ризик-менеджменту в процесі стратегічного розвитку.	Оцінка VBM-показників; оцінка ринкових мультиплікаторів; фінансовий аналіз вартості підприємства; стратегічний аналіз вартості підприємства.	Ідентифікація складових елементів інтелектуального потенціалу; оцінка задіяних поточних можливостей розвитку інтелектуального потенціалу; оцінка балансу інтересів суб'єктів управління інтелектуальним потенціалом на основі типу взаємодії та вірогідності балансу досягнення цілей.	Матриця бізнес-стратегій підприємства; матриця вибору типу маркетингової товарної стратегії.
Технологічна	Моделювання рівня стратегічного розвитку підприємства в умовах невизначеності.	Розробка оптимальної моделі формування вартості підприємства.	Оцінка «інтелектуального резерву» підприємства.	Ідентифікація виду маркетингової товарної стратегії.
Принципова	Системність, комплексність, альтернативність, гнучкість, інтегрованість, динамічність, адаптивність, наукова обґрунтованість, цілеспрямованість, оптимальність, тривалість.	Міжнародних і національних стандартів оцінки вартості; загальносистемні принципи; стратегічного та фінансового управління підприємством.	Заміщення; очікування; пропорційності; ефективного використання; конкуренції; багатоваріантності; системності; колінавання попиту та пропозиції; прогресивності; адаптивності; динамічності.	Наукової обґрунтованості; системності; комплексності; пріоритетності; узгодженості; альтернативності; раціонального поєднання стратегічного та тактичного підходів; орієнтації на споживача; інтероперабельності.

візувати) інноваційний процес в підприємницьких структурах. В.А. Колоколов запропонував представити «систему інноваційних механізмів п'ятьма групами: механізмами організації, механізмами розробки та впровадження, механізмами фінансування та стимулювання, механізмами технологічного трансферу та механізмами інтелектуальної власності» [3].

На основі проведених досліджень в роботах [1; 2] запропоновано структурувати інноваційні механізми управління підприємством за п'ятьма основними елементами.

1) Механізм діагностики, який спрямований на проведення аналітичних процедур щодо оцінки інноваційного потенціалу підприємства, визначення впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства, формування переліку індикаторів, що можуть бути використані для оцінки процесу розвитку підприємства.

2) Механізм впливу, що побудований на основі процедур прийняття управлінських рішень і містить важелі та засоби прийняття рішень для забезпечення розвитку підприємства.

3) Механізм забезпечення, який визначається компонентами процесу забезпечення підприємства усіма необхідними ресурсами в контексті досягнення цілей розвитку підприємства.

4) Механізм трансформації, що відповідає за здійснення процесу переходу підприємства на новий якісний рівень, що можна оцінити на основі зміни індикаторів інноваційного потенціалу.

5) Механізм взаємодії, який передбачає формування та використання взаємозв'язків підприємства із зовнішнім середовищем, перш за все взаємозв'язків із зовнішнім ринком, параметри і вимоги якого можуть суттєво відрізнятись від національного середовища.

Аналіз досліджень науковців, наведених у роботах [4–7], дав змогу виділити у складі інноваційного механізму управлінської діяльності підприємства такі складові:

- цільова (сукупність цілей та основних результатів діяльності підприємства, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність, а також критерії вибору та оцінки досягнення певних цілей та результатів діяльності підприємства);

- функціональна (види управлінської діяльності (пізнавально-програмувальні та організаційно-регулятивні), необхідні для виконання основних функцій підприємства);

- методологічна (ті методи, які використовуються під час виконання всіх видів управлінської діяльності, тобто забезпечують виконання функціональної частини);

- інструментальна (управлінські рішення, повноваження, засоби інформаційно-матеріально-енергетичного впливу на об'єкт управління);

- технологічна (технологія підготовки прийняття і виконання управлінських рішень);

- складова, яка відображає сукупність принципів, а саме норми або правила, за якими потрібно здійснювати успішну управлінську діяльність.

В рамках проведеного дослідження розглянуто основні складові таких видів інноваційних механізмів управління підприємством (табл. 2), як стратегічний механізм економічного управління підприємством; вартісно-орієнтований механізм економічного управління підприємством; механізм управління інтелектуальним потенціалом підприємства; маркетинговий механізм економічного управління підприємством.

Висновки. Розкрита структура та види інноваційних механізмів в процесі розвитку підприємства можуть видозмінюватися та здобувати нові складові, що сприятимуть розвитку інноваційних процесів у сфері підприємництва. Використання інноваційних механізмів на практиці дасть змогу збільшити інноваційну складову і перейти до інноваційного типу економічного зростання.

Таким чином, ефективне використання інноваційних механізмів підприємства за рахунок підвищення ролі управління інноваційною активністю у загальній системі економічного управління підприємством слугуватиме вирішенню проблеми конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у глобальному економічному просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дунська А.Р. Передумови формування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 11. С. 63–67.
2. Дунська А.Р. Формування інноваційного механізму розвитку підприємства в умовах інформаційного суспільства та економіки знань. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2013. Вип. 2 (39). Ч. 1. С. 87–92.
3. Колоколов В.А. Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2002. № 1. URL: <http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/08.shtml>.
4. Кунев Ю.Д. Управління в митній службі: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 408 с.
5. Садеков А.А., Цурик В.В. Управление предприятием в условиях кризиса: моногр. Донець: ДонГУЭТ, 2006. 178 с.
6. Щеглюк С.Д. Механізми стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів економіки регіону. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_1/pdf/087-093.pdf.
7. Мочерний С.В., Некрасов В.Н., Овчинников В.Н., Секретарюк В.В. Экономическая теория. URL: http://library.tuit.uz/skanir_knigi/book/econ_teoriya/econ_teoriya.htm.
8. Ковалев Г.Д. Инновационные коммуникации. Москва: ЮНИТИ, 2000. 54 с.

УДК 330.3+658.3.005.95

Касич А.О.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту*

Київського національного університету технологій та дизайну

ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

У статті досліджено динаміку процесів модернізації на українських машинобудівних підприємствах порівняно із зарубіжними. Визначено основні тенденції модернізації виробничого, кадрового потенціалу, а також встановлено причини їх низької динаміки. Обґрунтовано цільові завдання підвищення рівня інвестиційної та інноваційної активності підприємств як умови здійснення модернізації в контексті підвищення рівня їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: модернізація, динаміка, результативність, інвестиції, інновації.

Касич А.А. ИССЛЕДОВАНИЕ МОДЕРНИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ

В статье исследована динамика процессов модернизации на украинских машиностроительных предприятиях по сравнению с зарубежными. Определены основные тенденции модернизации производственного, кадрового потенциала, а также установлены причины их низкой динамики. Обоснованы целевые задачи повышения уровня инвестиционной и инновационной активности предприятий как условия осуществления модернизации в контексте повышения уровня их конкурентоспособности.

Ключевые слова: модернизация, динамика, результативность, инвестиции, инновации.

Kasych A.O. AN INVESTIGATION OF MODERNIZATION PROCESSES AT MACHINE-BUILDING ENTERPRISES IN UKRAINE

The article investigates the dynamics of modernization processes at Ukrainian machine-building enterprises in comparison with foreign ones. The main tendencies of modernization of production, personnel potential and the reasons of their low dynamics are determined. The objective tasks of raising the level of investment and innovation activity of enterprises as a condition for modernization in the context of increasing their competitiveness are substantiated.

Key words: modernization, dynamics, efficiency, investments, innovations.

Постановка проблеми. Модернізаційні процеси, які відбуваються на рівні держави, є втіленням та проявом динаміки модернізаційних процесів на мікрорівні. Саме на рівні реальних підприємств відбувається трансформація всього комплексу модернізаційних процесів у реальні результати діяльності, які забезпечують конкурентоспроможність продукції та самого підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модернізаційні процеси досить активно представлені в працях українських вчених, які досліджували питання формування сприятливих умов для модернізації на загальнодержавному рівні. Слід виокремити праці В.М. Гейця [1; 2], Ю.В. Кіндзерського [10], О.М. Лев-

ковець [11], Н.І. Обушної [12] та інших науковців [3–6]. Втіленням процесів модернізації є інноваційна та інвестиційна активність, системні дослідження якої представлені в роботах [7–9].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні впродовж 26 років продовжує використовуватись виробничий потенціал, що призводить до зниження рівня конкурентоспроможності продукції, втрати позицій на ринках збуту, втрати кваліфікованого персоналу. Саме тому процеси модернізації на рівні підприємств слід віднести до стратегічно-значимих на рівні держави, а також визначити їх кількісні та якісні характеристики.

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Випуск 28

Частина 1

Коректура • *О.А. Скрипченко*

Комп'ютерна верстка • *Н.М. Ковальчук*

Формат 64x90/8. Гарнітура SchoolBook.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 20,22.
Підписано до друку 28.02.2018 р.
Замов. № 0318/24. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.